

Портрет Доріана Грея (скорочено)

Оскар Уайльд

Роман

Сонячного літнього дня у студію до талановитого художника Безіла Голуорда завітав друг — лорд Генрі Уоттон. Безіл розповів, що працює тепер над портретом дуже вродливого двадцятирічного юнака, Доріана Грея, чия краса захопила художника, примусила змінити стиль, відкрила новий метод творчості. Лорд Генрі вражено подивився на ще незакінчений портрет і виказав бажання познайомитися з Доріаном. Це не викликало захвату в господаря, бо лорд Генрі мав репутацію "принца парадоксу", людини, яка осміює загальновизнані цінності, знущається із сучасної моральності, тому, на думку Безіла, міг погано вплинути на юнака. Однак у цей момент слуга доповів, що Доріан Грей прийшов і чекає у студії. Безіл змушений був представити його лорду Генрі.

Лорд Генрі дуже сподобався Доріану, він ніколи ще не зустрічав людей з таким парадоксальним мисленням. На своє запитання, чи справді лорд Генрі має на людей поганий вплив, Доріан почув таке: "Доброго впливу на людину взагалі не існує... тому що впливати на когось — означає віддавати власну душу... Людина вже не думає своїх власних думок, не запалюється своїми природними пристрастями... І чесноти вона переймає від інших і... гріхи запозичує... Мета життя реалізувати власне "я". На думку лорда Генрі, основа моралі — страх перед суспільством, а основа й таємниця релігії — страх перед Богом. Безіл бачив, що від цих розмов вираз обличчя Доріана змінився, але він так заглибився у свою роботу, що не усвідомив значення того виразу. А лорд Генрі вів далі: "...найхоробріший з нас боїться самого себе... Самозречення... і досі калічить нам життя... Єдиний засіб позбутися спокуси — піддатися їй... Згрішивши, ми покінчуємо з гріхом, бо вже чинячи гріх,— людина очищається... Найбільші гріхи світу чиняться в людському мозкові, і тільки в мозкові". Доріан був приголомшений. Він не знав, що сказати, але відчував потребу знайти якусь відповідь. Утім, вирішив він, мабуть, краще не думати про це. "Хвилин десять він стояв непорушно, з напіврозтуленими устами і незвичним блиском в очах. Він неясно усвідомлював, що у ньому збудилися зовсім нові думки й чуття. Але йому здавалося, що вони підіймаються з глибин його ества, а не привнесені ззовні". Слова лорда Генрі торкнулися якихось потаємних струн душі Доріана. Так бентежила його музика, але її вплив був менш виразний. Лорд Генрі стежив за Доріаном із ледь помітним усміхом, він "пустив свої стріли навмання" і сам був вражений дією, яку справили на юнака його слова. Безіл Голуорд не зрозумів значення цієї мовчанки, він прагнув тільки передати вираз обличчя натурника, і це захопило його. Раптом Доріан скрикнув, що не може більше стояти, бо у майстерні страшна задуха, треба вийти на повітря. Безіл вибачився перед Доріаном за те, що за роботою позабув про все, порадив не вірити жодному компліменту, який говорив лорд Генрі, хоча і не чув нічого з їхньої бесіди. Доріан

відповів, що лорд Генрі не улещував його комплементами, "можливо, тому я й не вірю жодному його слову". Але лорд Генрі був переконаний, що Доріан повірив усім його словам. Звернувшись до Безіла з проханням розпорядитися принести прохолодні напої, "чогось із полуничним соком", лорд Генрі виходить услід за Доріаном у садок. Там, у садку, серед квітучих кущів бузку, аромат яких "спрагло, наче вино, пив" Доріан, лорд Генрі виклав теорію "нового гедонізму": "Юність — це єдина річ у світі, що варто мати!", "Краса є прояв Генія, навіть вище за Генія", "Краса — це поза всякими сумнівами. Їй дано божественне право на верховенство... Справжня тайна життя — це видиме, а не невидиме. Розкошуйте часом, доки юні! Не легковажте золотою своєю порою, прислухаючись до нудних базік... покладаючи своє життя заради неуків, нездар і нікчем... Живіть своїм життям! Тим чудовим життям, що у вас є! Нічого не променіть, шукайте завжди нових вражень. І не бійтесь нічого. Світ належить вам на короткий час... Наша молодість ніколи не повертається... З роками ми вироджуємося у бридких маріонеток, переслідуваних пам'яттю пристрастей, що їх ми занадто боялися, і гострих спокус, що їм не наважувалися піддатися... Нічого чисто немає в світі, крім юності!". Доріан зачудовано слухав. Бузкова гілка впала з його руки, він дивися, як бджола підлетіла до маленьких квіточок і "вирушила у мандри овальною зоряною китицею", потім вона вилетіла й полетіла до квітки берізки, яку "немов стрепенуло і стебельце плавно колихнулося", коли вона "заповзла у барвисту трубку". Ці спостереження за бджолою повернули його до буденності, відсунули нові думки й відчуття, які бентежили і лякали.

Завдяки проповідям лорда Генрі й прекрасному портрету Безіла Голуорда Доріан Грей уперше усвідомив свою вроду та її швидкоплинність. Доріан відчув розчарування, йому було шкода своєї краси. Дивлячись на портрет, він сказав, що було б добре, якби старішав портрет, а він сам повік залишався молодим. Безіл, розчулений цими словами, подарував портрет Доріану. Лорд Генрі став залучати юнака до світського життя, навчаючи його насолоджуватися "земним існуванням!". Родич лорда Генрі — лорд Фермон — розповів тому історію походження Доріана, Мати Доріана всупереч сімейним традиціям пов'язала свою долю з простим офіцером. Дід Доріана по матері доклав певних зусиль, аби розірвати цей шлюб: незабаром Доріанового батька вбили на дуелі, яку підбурив його тесть. Мати ненадовго пережила чоловіка, ранню смерть її Доріан переживав тяжко. Лорду Генрі Доріан здався цікавим "матеріалом" для психологічного експерименту.

Доріан закохався у сімнадцятирічну Сібіл Вейн, актрису одного з другорядних лондонських театрів. Він був вражений її талановитою грою у п'єсах Шекспіра. Сібіл палко покохала Доріана, який здався їй реальним взірцем краси, "чудовим принцем", що виник із її дівочих мрій. Однак це не завадило їй приховати від Доріана сімейну таємницю: і Сібіл, і її брат Джеймс — позашлюбні діти, бо свого часу їхня мати палко кохала одного аристократа. Доріан сприймав Сібіл як живе втілення краси й талановитості, і в його уяві вона уособила й Офелію, і Дездемону, і всі прекрасні жіночі образи, створені у мистецтві. Сібіл, навпаки, прагнула бачити у Доріані реальну

людину, яка здатна на реальні почуття й вчинки. Доріан говорив із Сібіл про ідеальне кохання, вона — про шлюб. Доріан і Сібіл заручаються. Наступного дня після заручення Доріан, аби познайомити з майбутньою дружиною і похвалитися її талантом, запросив Безіла і лорда Генрі на виставу з участю Сібіл, де вона мала грати роль Джульєти. Ні Безіл, ні лорд Генрі не схвалювали намір Доріана одружитися, але на запрошення відгукнулися. Однак того вечора Сібіл грала бездарно, бо її захопили реальні почуття, мистецтво більше не цікавило її. Друзі Доріана були розчаровані. Вони навіть недосиділи до кінця вистави, хоча кожен із них на свій кшталт намагався зменшити розчарування Доріана: лорд Генрі — парадоксальним кепкуванням, Безіл — співчуттям. Після вистави Доріан зайшов у кімнату до Сібіл. Та не заперечувала, що грала погано, і пояснила, що до зустрічі з ним щиро вірила у реальність тих почуттів, які зображувала на сцені, бо не знала нічого, крім мистецтва. Але тепер вона спізнала справжні почуття і вважала, що грати їх на сцені, то зневага до кохання, яке палало у її серці. Доріан не хотів слухати таких слів, сказав, що вона вбила його кохання. Сібіл молила не кидати її, але він був неблаганний. Усю ніч Доріан блукав вулицями Лондона, повернувшись додому, випадково глянув на свій портрет. Жах охопив юнака, коли він помітив, що портрет змінився: "жорстокі зморшки з'явилися біля рота". Доріан намагався переконати себе, що то йому тільки мариться, але пригадав свої слова у студії Безіла і зрозумів: відтепер усі його пристрасті й гріхи відбиватимуться на портреті. Доріан вирішив більше не грішити, позбутися впливу лорда Генрі і знов повернутися до Сібіл. Він написав їй листа, але вранці отримав звістку, що Сібіл пішла з життя. Лорд Генрі довідався про це з ранкових газет, написав Доріану, аби той ні з ким не бачився, доки він не прийде. Спочатку Доріан болісно сприйняв звістку про самогубство Сібіл, винуватив себе у її смерті. Лорд Генрі був заклопотаний лише тим, аби Доріана "не вплутали у слідство", бо "у нас, у Лондоні, люди ще надто заботливі". Він переконував Доріана, що "не треба брати цього надто близько до серця. Краще їдьмо зі мною на обід", до опери, де можна знайти "кілька цікавих жінок". Доріан наче не чув його, пригадував свою закоханість у Сібіл, своє рішення повернутися до неї. Але у цій палкій промові було більше не каяття, а страху, що "ніщо тепер не зможе втримати від падіння", тому кінець того монологу був несподіваний, але логічний з точки зору Доріана: "Вона не мала права вбивати себе! Це егоїстично!" Лорд Генрі зрозумів: Доріан прагне позбутися відчуття моральної відповідальності за смерть дівчини, тому став переконувати, що шлюб із Сібіл був би невдалий, бо "жінка може зробити чоловіка праведником" лише у один спосіб — позбавивши його будь-якого інтересу до життя. Доріан втішився тими міркуваннями, поклавши всю відповідальність за смерть Сібіл на долю: "...я вважав за обов'язок одружитися. І не моя провина, коли ця страшна трагедія перешкодила мені вчинити те, що належало". Він запитав у лорда Генрі, чому "ця трагедія" не мучить його так пекуче, як би він хотів, невже він зовсім не має серця? Йому "здається все це дивною розв'язкою дивної п'єси". Лорд Генрі відчував гостру насолоду, граючи на "неусвідомленому самолюбстві" Доріана, і пояснив, що "реальні трагедії стаються в неартистичній формі", "їм бракує

вишуканості", тому вони викликають огиду. На думку лорда Генрі, Доріан мав почуватися щасливим, бо дівчина покохала його так, що надала перевагу смерті перед життям без його кохання. У смерті Сібіл, провадив далі лорд Генрі, є щось прекрасне, і він "радий жити у вік, коли трапляються такі дива". Нехай Доріан вважає, що Сібіл зіграла свою останню роль. Доріан надовго замислився, потім сказав, що лорд Генрі допоміг йому зрозуміти себе самого, бо він відчував усе те, але побоювався тих відчуттів. Вони більше ніколи не говоритимуть про цю смерть, бо то було незрівнянне переживання і більш нічого, вирішив Доріан. Він хотів би тільки знати, чи подарує йому життя ще щось таке ж надзвичайне. Лорд Генрі пішов, Доріан дав йому слово, що приїде увечері до опери, але відмовився їхати на обід, бо "дуже втомився". Залишившись на самоті, він кинувся до портрета, але не знайшов там нових змін. "Певно, портрет дізнався про смерть Сібіл Вейн раніше від нього самого". Тепер та смерть здавалася йому романтичною. Він вирішив більше не згадувати, "скільки вистраждав через неї (Сібіл) того жахливого вечора", коли вона грала на сцені востаннє. "Він пам'ятатиме її як прекрасний трагічний образ, посланий на велику сцену життя явити світу верховну реальність кохання". Доріан знову підійшов до портрета, відчуваючи, що треба зробити вибір. "Вічна молодість, безмежні пристрасті, насолоди... — усього цього зазнає він. А портрет нестиме тягар його ганьби, і більш нічого". Годину потому він був в опері, "позаду сидів лорд Генрі, спираючись йому на крісло".

Вранці наступного дня до Доріана прийшов Безіл Голуорд, аби висловити співчуття з приводу трагічної смерті Сібіл. Але юний красень спокійно говорив про цю трагедію, розповів навіть, що минулого вечора був в опері. Безіл був обурений, він зрозумів, що під впливом лорда Генрі Доріан перетворюється на жорстокого егоїста. Голуорд хотів глянути на портрет, але Доріан не дозволив цього зробити: його лякало, що художник помітить зміни. Відмовив він і у проханні виставити свій портрет на виставці у Парижі. Коли Безіл пішов, Доріан переніс портрет до кімнати, куди ніхто не заходив уже багато років, замкнув двері і сховав ключі у кишеню. Тепер він був певен, що ніхто не зможе бачити, як спотворюється його душа. Сховавши портрет, Доріан спокійно сів пити чай. Лорд Генрі прислав йому газету й книжку, які мали його зацікавити. У газеті Доріан прочитав замітки про слідство у справі Сібіл, з яких виходило, що смерть настала від нещасного випадку. Доріан зручно вмовстився у кріслі і з цікавістю розгорнув книжку, яку прислав Лорд Генрі. Це була дивна книга модного французького автора — психологічний етюд з одним героєм, "який у половині XIX століття намагався приєднати собі пристрасті й способи мислення минулих епох, щоб самому спізнати всі ті стани, через які будь-коли проходила людська душа". "Отруйна це була книжка: неначе густий аромат ладану повивав її сторінки і туманив мозок... усе це розбурхувало в Доріановій уяві нездорові марення та мрії".

Тривалий час Доріан Грей не міг звільнитися від впливу цієї книжки. Він замовив собі аж дев'ять примірників, оправив кожен з них у розкішні обкладинки різного кольору, які відповідали мінливому настрою Доріана. Герой цієї книжки став ніби

прообразом його самого, а весь роман здавався йому історією його власного життя. "Але в одному Доріан був щасливіший від фантастичного героя роману. Він ніколи не зазнавав... того моторошного жаху перед дзеркалами... З почуттям, подібним до зловтіхи,... перечитував Доріан останню частину книги, де із справді трагічним пафосом (хай трохи й перебільшеним) змальовано було горе і розпач людини, яка втратила те, що в інших людях і в навколишньому світі оцінювала найдорожче". Доріан утішався тим, що його врода навек залишиться при ньому. Чутки про непевний спосіб його життя час від часу ширилися, але важко було повірити у його безчестя, бо здавалося цього юного красеня не міг торкнутися ніякий бруд. Доріан часто надовго зникав із товариства, віддаючись своїм пристрастям і вадам. Повернувшись, ставав із дзеркалом у руках поруч із своїм портретом і порівнював злостиве, дедалі старіше обличчя на полотні й прекрасне юне лице, що, всміхалося до нього з люстра. "Він дедалі захопувався у власну красу і дедалі більше зацікавлено спостерігав розклад власної душі". "Однак подеколи ночами, лежачи без сну в своїй густо напахченій спальні або в брудній кімнатині лихославної таверни біля доків, куди він вчашав, переодягнений і під чужим ім'ям, Доріан Грей з жалем думав про руїну, накликавану на власну душу, з жалем тим гіркішим, що почуття це було суто себелюбне. Щоправда, такі моменти траплялися рідко". Його жага до життя ставала дедалі невситимішою. Він шукав втіхи у пишних обрядах чужих вірувань і релігій, проте "ніколи офіційно не пристав на ту чи іншу віру або догмати, усвідомлюючи, що це обмежило б йому розумовий розвиток". Деякий час його цікавив містицизм із його дивовижною снагою перетворювати буденне на щось незвичайне. В іншу пору його вивчав матеріалістичні вчення. "Та все ж таки, хоч які там були теорії життя, вони видавалися Доріанові нічим проти самого життя". Він прагнув відкрити таємницю людського чуття, впевнений, що там міститься не менше таємниць, ніж у душі. Він захоплюється вивченням ароматичних речовин, мріє скласти систему впливу на психологічний стан людини різних запахів. Іншим часом він цілковито віддавався музиці, визбирував з усіх кінців світу найчудернацькіші музичні інструменти. "Доріана чарувала сама химерність цих витворів, своєрідним захватом проймає думка, що мистецтво, як і природа, має теж страховища — речі потворні на форму і бридкі на голос. Однак незабаром вони йому надокучали і, сидючи в опері, один чи з лордом Генрі, Доріан захоплено слухав "Тангейзера", і йому чулося в увертюрі до цього величного твору відбиття трагедії власної душі". Якось Доріан заходився вивчати коштовне каміння, пізніше його увага перекинулася на вишивані прикраси й гобелени, потім вивчав культове вбрання. Він збирав у своєму домі всі ці скарби, вбачаючи в них лише засіб забути страх, який ставав уже майже нестерпним, "У порожній замкнутій кімнаті, де пройшли хлоп'ячі літа Доріана, він сам повісив на стіні свій жахливий портрет, що, дедалі змінюючись, являв йому на очі розклад його власної душі". Через кілька років йому вже несла була перебувати тривалий час поза Англією, бо здавалося, що хтось побачить портрет, розкриє його таємницю. Хоча він і зачаровував багатьох, про нього вже почали ширитися погослови, лиха слава оточувала його, найближчі друзі згодом стали

обминати його. "Жінки, що перше безтямно кохали Доріана, заради нього знехтувавши пристойності та громадську думку, тепер блідли від сорому і жаху, тільки-но він увиходив до кімнати". Але в очах багатьох ці чутки лише збільшували його надзвичайні і небезпечні чари. "Та й велике його багатство повною мірою свідчило про нього. Суспільність, принаймні цивілізована суспільність, не дуже схильна повірити на шкоду людям багатим і привабливим".

Якось увечері Доріан зустрівся з Безілом Голуордом, стосунки з яким він давно вже розірвав. Доріан Грей спробував удати, що не помітив художника, але той сам побачив його. Доріан змушений був запросити колишнього друга до себе. Безіл просив підтвердити або спростувати жахливі плітки, які розходилися про Доріана у Лондоні, пригадав понівечені долі обранок і обранців нестаріючого красеня. Доріан запросив Безіла до класної кімнати, де від цілого світу він ховав портрет, і показує його художнику. Враженому Безілу відкрилося обличчя бридкого, розбещеного старого. Та й Доріану несила була дивитися на це потворне видовище. Він поклав на художника відповідальність за своє моральне падіння. У сліпій люті він убив Безіла кинджалом, а потім звернувся до свого колишнього приятеля Алана Кемпбела, хіміка-науковця, і, шантажуючи того якоюсь таємницею, примусив розчинити тіло Безіла у азотній кислоті.

Доріан прагнув забути у наркотичному сп'янінні. В одній таверні, на самому "дні" Лондону, він ледве не загинув від руки брата Сібіл Вейн — Джеймса, який запізно довідався про причину смерті сестри і дав клятву помститися тому, хто скривдив її. Джеймс почав слідкувати за Доріаном. Під час полювання Джеймса випадково вбивають. Та сумління не давало Доріану спокою. Тепер його гучна слава здавалася Доріану тягарем, який він не хотів нести. Він мріяв змінитися, його "опосіла пекуча туга за непорочною чистотою своєї юності... Доріан добре знав, що ославив себе ганьбою, спаплюжив душу, сповнив потворністю уяву, він усвідомлював, що справляв згубний вплив на інших і що від цього мав страшенну насолоду... Але невже це все невинно?" Тепер Доріан проклинав свою вроду і вічну молодість, вважаючи за краще, аби кожен гріх відбивався на його обличчі. То була б кара, яка могла утримати його від подальшого падіння. Втім він вирішив, що немає чого думати про минуле, бо нічого там не виправиш. "Джеймса Вейна поховано в безіменній могилі на цвинтарі в Селбі. Алан Кемпбел одного вечора застрелився у себе в лабораторії, так і не виказавши таємниці, що була йому нав'язана. Збуджені пересуди про зникнення Голуорда незабаром ущухнуть — до того вже йдеться. Отже, він, Доріан, цілком у безпеці". Він хотів думати про майбутнє. Доріан пригадав молоду сільську дівчину Гетті Мертон, яку закохав у себе, міг звабити, але не зробив цього. "І ніколи більше він не спокушатиме невинних. Він стане доброчесним", — вирішив Доріан. Йому захотілося подивитися, чи не змінився на краще портрет завдяки його "доброчесній" поведінці з Гетті Мертон. Але коли він зняв з портрета покривало, то зрозумів, що зображення його душі не тільки не покращило, а стало ще потворнішим: підступність і лицемірство ясно читалися на тому обличчі. На руках були червоні плями, схожі на кров. Доріан

побачив кинджал, яким убив Безіла Голуорда. "Цей ніж покінчив з художником — і він же покінчить з художнім твором і з усім тим, що той твір породив!.. Доріан віднайде врешті спокій". Доріан схопив кинджал і встромив його у свій портрет. Почувся крик і глухий стукіт. На крик прибігли слуги, довго не могли знайти господаря, нарешті, натрапили на класну кімнату, де ніхто не бував багато років: "Коли вони увійшла до кімнати, на стіні їм впав у око чудовий портрет їхнього господаря — достоту такий, яким вони останній раз його бачили, в усьому блиску його чарівної юності і вроди". Поруч лежав мрець, старий і потворний. Лише персні на пальцях допомогли зрозуміти, хто то був.